

Adam Fałowski
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
adam.falowski@uj.edu.pl

Wiktoria Hojsak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
wiktoria.hojsak@uj.edu.pl

Z ETYMOLOGII ŁEMKOWSKICH. CZ. IV¹

Słowa kluczowe: etymologia, leksyka łemkowska
Keywords: etymology, Lemko vocabulary

Кавеніти

Znane tylko z jednego źródła, por. *кавеніти* ‘żyć marnie, wegetować w biedzie lub chorobie’ (H).

• Być może pozostaje w związku z pol. *kawęczyć*, *kawęczyć* ‘harować, biedować, ślęczeć nad robotą, marnieć od ciężkiego trudu, z biedy, niedomagać, chorować, kwękać’ (SEBań I: 647–648; MSGP: 97) i słc. dial. *kavenčať* ‘chorławeť, trpieť na nieco; sťažovať sa’ (SSN I: 757). Por. także brus. dial. *кавенчыцца* ‘мучыцца, пакутаваць ад болю’, *пакутаваць з кім-н.* i in. (ESBM IV: 18), *кавенчыцца* ‘мучыцца перад смерцю’ i in. (ibid.: 22). Tak więc należałoby przyjąć następujący rozwój na gruncie łemkowskim: **кавенчыти* > *кавеніти*, co wydaje się mało prawdopodobne.

¹ Cz. I zob. „LingVaria” 2018, nr 1 (25), s. 125–139, cz. II zob. „LingVaria” 2018, nr 2 (26), s. 221–239, cz. III zob. „LingVaria” 2019, nr 1 (27), s. 261–277. Wkład współautorów jest równy i wynosi po 50%.

Etymologię pol. *kawęczyć*, *kawęczyć* starał się rozpracować A. Bańkowski, który napisał: „Niejasne (tylko *stp.*), może **ka-večēti* (z ekspresywnym prefiksem *ka-*), od **večēti*, **veči-* ‘jęczeć’ : **večati*, por. słoń. *vékati* ‘krzyczeć z bólu, narzekać’, ros. dial. *vjakatʹ* (i *vjačatʹ*) ‘płakać głośno, szlochać, skomleć, szczekać itp.’, czes. dial. *vékati* ‘szczekać; dalej niejasne” (SEBań I: 648). Do powyższych faktów należałoby jeszcze dodać ukr. dial. *в’ячати*, *в’якати* ‘мекати (про козу), пугати (про сову)’ (ESUM I: 443) oraz brus. dial. *вякаць*, *вячаць* ‘верашчаць, крычаць’ (ESBM II: 300, 339), które to formy przez autorów wymienionych powyżej słowników etymologicznych uznawane są za formacje dźwiękonaśladowcze i łączone z ps. **ęčati* ‘wydawać żałosne dźwięki, jęki (pod wpływem bólu, cierpienia), narzekać, zwodzić, stękać, jęczeć’, ‘wydawać podobne dźwięki, o zwierzętach’ (SP VI: 85–85).

Inny wywód narzuca łemk. (na Słowacji) *kavuňiti* ‘kńućat’ „Ps’atko cilu nič kavuňilo” (AH), co zapewne należy wiązać z ukr. dial. *кавучити* ‘скавучати’ – zob. hasło *скаву* ‘вигук, що відтворює виття собаки від болю, холоду’, gdzie zamieszczono całą serię czasowników opartych na ps. dźwiękonaśladowczym **skovni* (ESUM V: 260). Taki tok rozumowania, a więc przyjęcie rozwoju semantycznego: ‘skowyczeć, skuczeć (o psie)’ > ‘jęczeć (o chorym człowieku)’ > ‘żyć w biedzie i chorobie’ podtrzymują także fakty łemkowskie z Uścia Gorlickiego (pozyskane drogą ustną od H. Duć-Fajfer): *сковынчати* (*пес сковынчыт*) oraz *ковынчати*, *кавынчати* ‘бідувати, жалити ся на бідy’.

Кавери

Znajdujemy tylko w słowniku J. Horoszczaka: *каверы* ‘nazwa terenowa’ (H).

ESUM (II: 335) przytacza ukr. dial. (poleskie) *кавер* ‘вир; коловорот’, *каверча* ‘вибоїна на дорозі’ i czes. dial. *kávjer* ‘драгва’ (zob. także Machek: 246 – *kávěr*, *gávěr*, *káděr*, *kaděr* ‘močal, bařina, močidlo, studánka pro dobytek, studánka s pitnou vodou (osazená kadłubem), malé jezírko’). Stosunkowo dobrze umocowane w polszczyźnie, por. stpol. dial. *kawiór* ‘wir wodny (nad kamieniem albo pniakiem sterczącym na dnie rzeki)’, nazwy miejscowe *Kawiór* 1318 w Małopolsce, później *Kawiory* 1400 (wieś nad Rudawą pod Krakowem; dziś ulica *Kawiory* w Krakowie (SEBań I: 648)), dial. (małopolskie) *kawiorek* ‘snopek’ (MSGP: 97), śląskie *kowior* ‘mały staw lub dół z wodą’ (ibid.: 111).

• ESUM (II: 335) widzi tu ekspresywny prefiks *ka-* oraz podstawę *вep(ч)*, związaną z *вup* (ps. **virō*, **vbrēti*) lub *вepmimu* (ps. **vbrtēti*). Podobnego zdania jest A. Bańkowski (**ka-verō* od **ko-vbrēti*). ESSJ (IX: 165) rekonstruuje ps. **kaverō* ‘wir wodny’ wyłącznie na podstawie faktów czeskich i ukraińskich (bez polskich).

Кадивай, кадиваль

Wyraz stosunkowo dobrze poświadczony w leksykografii łemkowskiej, por. *кадывай* ‘куди’, *тадывай* ‘туди’; *кадываль* або *кадывай* = куда, куди (W), *кади* (*кадываль*) ‘кудою’ (B-H), *кадивай*, *кадиваль* ‘куди’ (P1), *кадиваль* ‘кточэды’ (H).

Zbliżone formy występują na słowackim obszarze językowym, por. *kadial* ‘kade’ (KSSJ: 146), dial. *kadial* ‘kade, którym smerom’ (SSN I: 733).

• Bazuje na ps. **kady* ‘gdzie, dokąd’ (ESSJ IX: 111). Natomiast nie wyjaśniono jak dotąd końcowego elementu *-вай*, *-валь* (por. też łemk. *всядиваль* ‘wszędzie’ – H). Ł Králik (s. 247) pisze: „Málo jasnou odvodeninou je **kadial** (staršie *kadel*, *kadiel*)”. V. Machek (s. 305) wskazuje na niejasność *-ва-* w ukr. dial. *тадивай*, ros. *откудова*, mor. *tedovaj*, czes. *indová*. Podobnie: ESUM (II: 338).

Карати ся

Poczynając od I. Werchratskiego, czasownik ten w znaczeniu ‘szczęścić się, udawać się, powodzić się’ zamieszcza większość znanych nam słowników łemkowskich, por. *карати ся* ‘удавати ся, пощастити’, *не каре ся* = не счастит ся, не веде ся, *не викарало ся* = не удало ся, także *выкарати ся* ‘видати ся; удати ся’ (W), *каратися* ‘щастити’, *выкаратися* ‘вдатися, вдаватися, повезти, пощастити; вирости вдалим’ (P1), *каратися* ‘щастити, таланити’, *выкаратися* ‘вдатися’ (P), *карати ся* ‘darzyć się’, *выкарати ся* ‘udać się’, „нич ся мі не каре” ‘nic mi się nie udaje’, „ниак ся мі не каре” ‘zupełnie mi się nie wiedzie’, „де ся таке выкарало” *pejoratywnie* ‘gdzie toto się ulęgło’ (H), *каратися* ‘щастити, таланити, нестися, плодитися (про тварин)’ (T), *каратися* ‘вестися, удаватися’ (Pr), *выкарыты sia* (Br).

ESUM (II: 387) cytuje wyłącznie za I. Werchratskim: dial. *каратися* ‘удаватися, пощастити’ (*не кареся* ‘не щастить, не ведеться’; *не викаралося* ‘не вдалося’). Znaczeniowo diametralnie odmienne ukr. *каратися* ‘зазнавати моральних страждань; мучитися’ (Hrincz II: 220–221; WTSSUM: 416), huc. *karaty sy* ‘męczyć się’ (J), bojk. *каратися* ‘(рогами) колотися’, ‘битися’ (O).

• ESUM (II: 387) uznaje za niejasne. Trudno przyjąć, że mamy tu do czynienia ze specyficznym, wyłącznie łemkowskim rozwojem znaczeniowym ps. **karati* (sę) ‘upokarzać, ostro napominać, strofować, łajać’ (> ‘wymierzać karę’) (zob. ESSJ IX: 152–153; SEBor: 222). Raczej pożyczka, może związana z tur. *kâr* ‘dochód, zysk; korzyść, pożytek’. Co do znaczenia ‘męczyć się’ por. węg. *kár* ‘szkoda, strata, niepowodzenie’.

Каренчыти

Wyraz odnotowany jedynie w słowniku J. Horoszczaka: *каренчыти* ‘karczować’ obok *карчыти* i *корчувати* ‘ts.’ (H).

• Fonetyka (-ar- jako kontynuacja sonantu wobec wschodniosłowiańskiego -or-, por. *корчувати*) wskazuje na polski rodowód wyrazu, por. pol. dial. *karczyć* ‘ts.’ (Małopolska, okolice Nowego Sącza – z autopsji) < ps. **kərčiti* ‘ts.’ (ESSJ XIII: 201–210). Element -en- należy zapewne tłumaczyć kontaminacją z łemk. *корень, коринь, коринь* ‘korzeń’ (H).

Каслик

Tylko w niektórych źródłach łemkowskich znajdujemy ten wyraz, por. *каслик, каслік* ‘tumboczka при ліжку’ (P1; P), *каслик* ‘rodzaj mebla – szafka z szufladą’ (H), także *накаслик* ‘нічна тумбочка при ліжку’ (P1), *накаслик* ‘тумбочка біля ліжка’ (P), *накаслик* ‘тумбочка’ (T), *накаслик* ‘szafka przy łóżku’ (Małastów – z autopsji).

Znane w gwarach ukraińskich, por. huc. *накаслик* ‘тумбочка’ (HH), buk. *нах-каслик, нахткаслик* заст., рідк. ‘нічний столик, тумбочка’ (SBH), naddniestrz. *накаслик* ‘ts.’ (S), gdzie zapewne z polskiego, por. pol. dial. *nakastlik* ‘szafka nocna’ (Małopolska, okolice Nowego Sącza i Krakowa – z autopsji). Tu zaliczymy także śląskie *kastla* ‘skrzynka’ (MSGP: 97), ślc. dial. *kastla (kasla)* ‘skriňa na uskladňovanie bielizne’, *kastlík (kaslík)* ‘poštová schránka’ (SSN I: 755).

• Z niem. dial. *Nachtkastel* ‘nocny stolik toaletowy’, co składa się z *Nacht* ‘noc’ i *Kasten*, dial. *Kastel* ‘skrzynia, skrzynka; komoda, szafa’, *Kästlein = Kästchen* ‘skrzyneczka, szkatułka, kasetka’ (zob. ESUM IV: 53).

Кепешыти ся

Odnutowano w nowszych słownikach łemkowskich, por. *кепешыти ся* ‘stroić się nadmiernie, paradować, puszyć się’ (H), *кепешытися* ‘пишатися собою’ (AP), *кепешытися* ‘пишатися собою, гордувати’, *кепешни* ‘гордий, пихатий, зарозумілий’ (T), *кепешний* ‘пихатий, зарозумілий’ (Pan).

Вуць może zaliczymy tu także zakarп. *кепеш* зневажл. ‘неохайно, погано й дивно вдягнена людина; посміховисько’ (Sab; SON). Dokładne paralele znajdujemy natomiast w gwarach słowackich, por. *kepešit sa* expr. ‘vyťahovať sa, vystatovať sa’ (SSN I: 764), *kepešic še* ‘honosit sa’, *kepešni* ‘pyšný’ (Buffa: 121).

• Za pożyczką słowacką w łemkowskim przemawiają zarówno argumenty formalne, jak i semantyczne. Etymologia niejasna. Postulowany przez niektórych badaczy związek z ukr. *кеп* ‘дурень’, pol. *kiep* ‘ts.’, co z ps. dial. **kərъ* ‘vulva, cunnus’ (SEBor:

229) raczej mało prawdopodobny (jak objaśnić wtedy rozszerzenie o *-eš-?*), chociaż nie można nie zauważyć zbieżności semantycznych łemk. *кешыты ся* z czes. dial. *kepit se* ‘parádit se’ (Machek: 249). Z uwagi na różnice fonetyczne i znaczeniowe trudno też postulować pokrewieństwo z ukr. *копошитися* ‘ворушитися, возитися; метушитися’, dial. *копишитися* ‘ts.; кишіти’, ros. *копошиться* ‘копошиться’, przest. *копышиться* ‘ts.’ (ESUM II: 570), brus. rozm. *капашыцца* ‘шавяліцца, бязладна, мітусліва рухацца; корпацца, важдацца, капацца, будучы занятым якой-н. справай’ (TSBM II: 628; ESBM IV: 248), co z ps. **kopošiti (se)* ‘roić się, kłębić się; krzątać się, grzebać się, tożsamego z **koposati / *kopositi*, intensivum na *-s-* od **kopati* ‘grzebać, ryc, wydobywać ziemię’ (ESSJ XI: 23–24; SEBor: 248). Może jednak z węg. *képes* ‘zdatny, zdolny (do czego)’ ze zmianą znaczenia na ‘hardy, zarozumiały’, por. też rum. *cápeș* ‘uparty, zawzięty’ (WSRP: 118).

Кіпнина

Wyraz zamieszcza I. Werchratski: *кiпнини* ‘Erdhaufen, Maulwurfshaufen’ „кiпнини повказували ся” (WU) i osobne hasło *копень* ‘де снiг скапал’ „една копень” (ibid.) oraz J. Rieger w swoim słowniczku łemkowskim, por. *kipnyna* ‘miejsce (w polu), na którym śnieg stajał’, *kipnyny wudno*, *копиі*, *kitlyna* (?) (R). Występuje w kilku postaciach fonetycznych: *кiплина*, *кiтлина*, *кiпнина* ‘wygrzana na wiosnę od południowej strony pagórka płaszczyzna w śniegu, aż do trawy’ (H), a także jako pluralia tantum: *кiпнини* ‘місце навесні, де розтанув сніг’ (B-H; AP).

W gwarach ukr.: huc. *кiпнина* // *кiпня* ‘місце, де розтанув сніг; проталина’, *кiпніти* ‘розтавати (про сніг)’ (HH), *кiпнія* ‘pole, na którym śnieg się stopił’ || *kipnyna*, *kipnity* ‘ginać (o śniegu)’, *kipno* ‘gdy śnieg na drodze stopi się’ (J). W słowniku В. Hrinchenki: *кiпний*, *кiпна дорога* ‘грязная от растаявшего снега?’, *кiпнина* ‘кучка земли, поднятая кротом’, *кiпніти* ‘таять’, *кiпно* ‘потеплело, оттепель на дворе; грязно (от растаявшего снега)’ (Hrinch II: 245). Powtarza to ESUM (II: 569). Dobrze zaświadczone w gwarach słowackich, por. *kopnina (koplina)* ‘menšie miesto, kde sa rozpustil sneh; uschnuta zem po daždi’; *kopniet (kopeniet)* ‘ostávať bez snehu, osychať (o zemi na jar); topiť sa, strácať sa (o snehu na jar)’; *kopno* ‘holo, bez snehu’; *kopnú* ‘holý, nepokrytý snehom; obschnutý, suchý’ (SSN I: 823–824), oraz w gwarach polskich, por. małopolskie *koplina* ‘miejsce, na którym śnieg się roztopił’, kaszubskie *kopnia* ‘miejsce bez śniegu; mroźna pogoda, gdy nie ma śniegu’ (MSGP: 110).

• Derywat z sufiksem *-yna*. Por. ps. **kopъněti / *kopniti (se)* ‘tajać, topić się (o śniegu)’ pochodne od **kopъna / *kopъno / *kopъnъ* ‘dający się kopać, niepokryty śniegiem’, przymiotnika od **kopati* ‘kopać’ (ESSJ XI: 42–44). Motywacja semantyczna ujawnia się w znaczeniu czasownikowym ‘tajać, topić się (o śniegu)’ – ziemia, na której stopił się śnieg, jest zdatna do kopania.

Кырмак

Sporadycznie trafia do słowników łemkowskich, por. *кырмак* ‘abgebrochener Ast’, *кырмача* ‘Stöcke, abgebrochene Aeste, патиче’ (WU), *кырмак* ‘віл короткорогий раси швайцарскої’ (ibid.), *кырмак*, *мн. кырмаки*, *кырмача* ‘кусок палки, грубий патик’ (P1), *кырмак* ‘грубий відламок палиці’ (P), *кырмак* ‘kawałek suchej (raczej krzywej) gałęzi, raczej krótki’ (H).

Poza obszarem łemkowskim mamy do czynienia tylko z ukr. dial. *кирмак* ‘кривий шматок дерева’ (ESUM II: 436) i ślс. dial. *kirmák* ‘vól s krátkymi rohami’ (SSN I: 768; Buffa: 122).

- ESUM (II: 436) rozpatruje ukr. dial. *кирмак* łącznie z *кирнак* (zob. niżej). Analogiczną wymianę spółgłosek nosowych obserwujemy w podobnym na pierwszy rzut oka materiale białoruskim, por. brus. dial. *кірматы* ‘кываногі’, *кірнаты* 1. ‘вілаваты, сукаваты’, ‘парны, з раздвоеным караняплодам’, ‘кываногі’, *кірнаты* 2. ‘невысокі’, co odnosi się do rzeczownika *кірна* ‘А-падобная прылада, сажань’, ‘тоўсты сук’, ‘раздвоены корань у караняплодах’ (ESBM V: 38). Etymologodzy białoruscy widzą tu pożyczkę litewską, por. lit. *kirna* ‘корань дрэва’ (ibid.), co można łączyć z lit. *kēras* ‘pień, karcz, krzak’ (zob. Smoczyński: 276–277), wszakże trudno zastosować taki punkt widzenia do faktów łemkowskich.

Zob. *кырнак*.

Кырнак

W tej postaci znajdujemy już u I. Werchratskiego, por. *кырнак* ‘Stock, ein Stück Ast’, *кырнача* gen. neutr. collect. = *кырнакы* (W), *кырнаг* ‘Stock, abgebrochener Ast’ „тельо мі кырнагів на яблінь наметаў, што гвалт: очалал вшыткы ябка” (WU), *кырнаг* ‘жердка, хабина’ (Horb), *кырнак*, *закыртаўленийый*, *нисенито* ‘пуцьвірінок, знітеня’ (ibid.), potem jeszcze tylko w słownikach P. Puryteja: *кырнак* ‘кусок палки, грубий патик’, *кырнача* ‘патиччя’ (P1), *кырнак* ‘грубий відламок палиці’, *кырнача* ‘патиччя’ (P), *кырнак* ‘krzak, krzew’ (H).

ESUM (II: 436) przytacza wyłącznie za I. Werchratskim dial. *кирнак* ‘палиця, патик’, *кирначчя* ‘паліччя’. Por. też nadszańskie *курнак* ‘Baumstrunk’ (WD).

- W ESUM (II: 436) czytamy: „неясне; можливо, видозмінене щодо словотвору і семантики запозичення з словацької мови (пор. *krnáč* ‘кряж, колода, оцупок’)”. Należy przy tym zauważyć, że znaczenie wyrazu słowackiego zostało tu podane błędnie, por. ślс. dial. *krnáč* ‘křivé, sukovité dřevo, pařez, haluz’ (Kálal: 275), *krnáč* 1. ‘krivý strom’ 2. *expr.* ‘vychudnutý starý člověk’ (SSN I: 882).

Formacja na *-ak* oparta najpewniej na ps. **kǫrnati*, **kǫrněti* ‘obcinać, odrąbywać; strzyc; skracać’, **kǫrnъ(jь)* ‘obcięty, połamany; okaleczony, zniekształcony’ (ESSJ XIII: 230–231; 236), por. choćby ukr. dial. *карнати* ‘пасти’ (zapewne pierwotnie ‘об-

різувати; стригти' – ESUM II: 394), *корняти* 'колоти, бити; підганяти; доторка-
тися, будити; спонукати' (ESUM III: 33).

Interpretacji wymagają fakty rumuńskie, por. rum. *cârn* m.in. '(o przedmiocie)
krzywy', *cârni* 'skręcać; zakręcać; zawracać', *roln.* 'podcinać (pędy)' (WSRP: 135).

Zob. кырмак.

Кыртавий

Wyraz bogato udokumentowany w leksykografii łemkowskiej, por. *кыртавий*
'verkümmert', *кыртаве дерево* 'verkümmert Baum', *кыртавец* 'kleiner, verküm-
merter Mensch' (W), *кертак* dem. *кертачок* 'Zwerg, Krüppel' (WU), *кырнак*,
закыртаўленьый, *нисенито* 'пуцьвірінок, знітеня' (Норб), *кыртавий* 'погано
розвинута рослина, переважно дерево' (В-Н; АР), *кыртавити* 1. 'не рости,
припинити ріст'. 2. 'не розвиватися, ледве жити' (АР), *кыртавий* 'покривле-
ний, покорчений, недорослий', *кыртавец* 'мала незграбна людина', *кыртавити*
'недоростати, корчитись' (P1), *кыртаве* нр. *дерево* 'karłowate coś, źle rozwi-
nięte, niedorośnięte, nieproporcjonalne, np. drzewo', *кыртавец* 'ktoś mały, nie-
proporcjonalnie gruby w stosunku do wzrostu, lekko skarłały' (H), *кыртавий*
'скарлючений' (Pan).

Jeszcze tylko u Bojków stykamy się z podobnymi formacjami, por. *кыртавити*
'нидіти', *кыртак* 'мала, нерозвинена людина', 'недоросток' (O). ESUM (II: 437)
podaje wyłącznie za I. Werchratskim: *кыртавий* 'скарлючений', *кыртавець* 'не-
велика скарлючена людина'. Nie można wykluczyć, że należy tu także ukr. dial.
кирдатий 'людина з великим носом, догори задраним; курносий', *кирдичка*
'мала на зріст жінка, людина', *кирдя* 'тс.' (ibid.: 435).

• ESUM uznaje za niejasne, wskazując przy tym na możliwość powiązania z słc.
krt 'kret' (łemk. *кыртиця* 'ts.' – H). Jest w tym sporo racji, kiedy weźmiemy pod
uwagę słc. dial. *krt* 1. 'Talpa'. 2. 'velmi mały člověk' (SSN I: 889). Rozwój znaczenio-
wy: 'kret' > 'ktoś (coś) mały, skarłały' może być powodowany faktami słowackimi.

Кыявчати

Wyraz dość słabo znany. Występuje w słowniku I. Werchratskiego, por. *кыявча-
ти* 'knurren', *кыявчит в кышках* 'es knurrt im Magen (in den Gedärmen)' (W),
powtórzony następnie przez J. Horoszczaka, por. *кыявчати* 'burczeć w brzu-
chu, z przejściem w pisk' (H). Uwzględnia go także P. Pyrtej, por. *кыявчати*
'бурчати' (P1).

Podobne czasowniki onomatopeiczne w gwarach łemkowskich oznaczają od-
głosy ptaków, por. np. *кыявкати* 'krächzen (von Dohlen)' „кавки кыявкают або

кiявчат” (WU), powtórzone u Hrinczenki, por. *кiявкати, кiявчати* ‘кричать (о галках)’ (Hrincz II: 247).

• Prawdopodobnie wymieniony czasownik ma genezę dźwiękonaśladowczą, na co wskazuje ESUM (II: 452), zestawiając go z ukr. *кавкати, кавчати* rozm. ‘видавати звуки, схожі на „кав-кав”’; вищати, пищати; каркати’ (WTSSUM: 409).

Клапец

W tej postaci poświadczą tylko J. Horoszczak, por. *клапец* ‘część odzieży zwisająca luźno, patka’, a obok tego także *клантаве* ‘luźno zwisające’, *клантату* ‘dyndać, luźno zwisać’ (H). Poza tym: *кларок* ‘wypustka (15 cm długa), przy *huńce* były cztery’ (R), *кланци* l. mn. ‘zwisające u dołu elementy tradycyjnego gorsetu, kaletki’ – z autopsji, *клапавый* 1. ‘клаповухий’. 2. ‘обвислий’, *клантавий* 1. ‘клаповухий’. 2. ‘який ходить похитуючись’ (Pan).

Zapewne zaliczymy tu rozbudowane semantycznie bojk. *клапець* 1. ‘хлястик на рукавах’. 2. ‘клапан над кишнями’. 3. ‘зубці корсета’. 4. ‘лацкан кофти або піджака’. 5. ‘язичок черевика’. 6. ‘шматок будь-ного’, *кланчастий* ‘обвислий’ (O), hus. *кланатий* (*кленатий, клинатий*) ‘клаповухий’ (HH), *кларатуј* ‘кларочу’ (J), buk. *кланатий* 1. ‘розпатланий’. 2. ‘нестрижений, з довгим волоссям’. 3. ‘клаповухий’ (SBH), zakaqr. *кленавый* ‘з одвислими вухами’ (Sab; SON), ukr. dial. *клар* ‘зубець в одязі; наушник у шапці’, *клапи* ‘вуха свині’, *клантавий* ‘обірваний, у клаптях’ (ESUM II: 454), pol. dial. *кларце* ‘wyłogi albo klapy u kożucha, sukmany’, *кларату* ‘mające wielkie uszy, кларочу’, *кларциасты, кларциаты, клариасты, клартавы* ‘obwisły, zwieszający się, ochlapły’, *кларцавы, кварцавы* ‘wielki, wiszący (o uszach)’ (SW II: 368–369), ślc. dial. *кларта* 1. ‘širši golier na kabáte’. 2. ‘látka sformovaná na odeve obyč. do podoby krídelka’, *клартавы* expr. ‘ovisnutý’; *клартаviet* (*клартаviet*) expr. ‘vädnuť, stávať sa ovisnutým (o rastlinách)’ (SSN I: 773).

• Można przyjąć, że „krawieckie” znaczenie wyrazu ma swoje źródło w niem. *Klappe* ‘klapa, przykrywka; wyłóg (u kieszeni)’, podobnie jak pol. *klapa* ‘wyłóg’ (SEBań I: 686), natomiast znaczenie ‘luźno zwisający, obwisły’ (клапавий) opiera się raczej na ps. dźwiękonaśladowczym **klapati*, **klapěti* ‘uderzać z odgłosem, stukać, pukać, szczekać’ (ESSJ IX: 184–185; SEBor: 237) z rozszerzeniem o *-t-* (*клантавий, клантату*). Zdaniem autorów ESSJ wyrażonym pod hasłem **klapa* w pewnych sytuacjach prawie niemożliwe jest ustalenie, czy mamy do czynienia z kontynuacją formy prasłowiańskiej, czy niem. *Klappe* (ibid.).

Zob. клаптош.

Клапавий, клапатаи zob. клапец**Клаптош**

Zasadniczo w tej postaci występuje tylko u I. Werchratskiego, por. *клаптош* ‘Schnappmesser’ (W). Za nim powtarza J. Horoszczak, odsyłając do *кляпач* ‘scy-zoryk bez sprężyny utrzymującej ostrze w pozycji wyprostowanej, kozik, którego ostrze „kłapie”’ (H), co jest nazwą powszechną u Łemków (też *клапач*) w znaczeniu ‘складаний ніж з дерев’яною ручкою’ (WU, B-H; AP; P₁; P; T). O. Horbacz w tymże znaczeniu ‘складаний ніжик з дерев’яною ручкою’ podaje wyraz *клепач* (Horb).

W źródłach ukraińskich sygnowane jako wyłącznie łemkowskie, por. *клаптош* ‘складной нож’ (Hrincz II: 248; ESUM II: 454) w przeciwieństwie chociażby do bojk. *клапак*, *клапаник* ‘ts.’ (O). W gwarach słowackich identyczna co do struktury ekspresywna forma *kľaptoš* (= *kľapták*) znaczeniowo całkiem odmienna od łemkowskiej (‘nešikovný človek’), por. też *kľapta* ‘nešikovná žena’, *kľaptavý* expr. ‘nešikovný, komu všetko pada z ruky’, znaczeniowo wtórne wobec *kľaptavý* expr. ‘ovisnutý’ (SSN I: 773).

• ESUM (II: 454) traktuje jako niejasne zarówno *клаптош* ‘складаний ніж’, jak też *клапач*, *кляпач* ‘вид ножа’. Zapewne derywat z sufiksem *-ош* od czasownika łemk. *клапатаи* ‘dymać, luźno zwisać’ (H). Być może inspirowane semantycznie przez niem. *klappbar* ‘składany’, *Klappmesser* ‘nóż składany, scyzoryk, kozik’, *klappen* ‘kłaść, zamykać się z hałasem’.

Zob. клапец.

Клеветати

Tylko w słowniku J. Horoszczaka widnieje: *клевет* ‘klekot’, *клеветаня* ‘klekotanie’, *клеветати* ‘klekotać’, a także (oddzielnie) *клеветати* w znaczeniu ‘raplać, opowiadać niepotrzebnie rzeczy powierzone w zaufaniu’ (H).

Onomatopeiczny charakter czasownika widoczny jeszcze tylko w buk. *клеветати* ‘клепати’ (SBH). Ukr. dial. formy *клевета* ‘наклеп’, *клеветня*, *клевета* ‘тс.’, *клеветуха* ‘балаклива, сварлива жінка (?)’, *клеветатися* ‘базикати; сперечатися’ (Hrincz II: 249; ESUM II: 456) znaczeniowo zbiegają się z ros. *клевета*, *клеветать*, czes. *kleveta*, *klevetit*, śl. *klebeta*, *klebetiŕ*, scs. *клевета*, *клеветати*, ps. **kleveta*, **klevetati* (ESSJ X: 14–17).

• Jeśli założymy, że dźwiękonaśladowcze znaczenie łemkowskiego czasownika jest archaiczne (prymarne), to jego rozwój semantyczny mógł podążać takim torem: ‘klekotać’ > ‘raplać, plotkować’ > ‘obmawiać, oczerniać’. Przybliżymy się tym samym poważnie do rozwiązania genezy tego zagadkowego wyrazu, która mimo

bogatej literatury wciąż nie została wyjaśniona w sposób zadowalający (zob. ESSJ X: 14–17; ESUM II: 456; SEBań I: 712; Králik: 267). Rzeczownik należy uznać za wtórny wobec czasownika.

Ключы

W takiej postaci (nagłosowe *k-*) jako pierwszy podał I. Werchratski, por. *ключи, ключа* ‘Lunge’ (W), a po nim P. Pyrtej: *ключы* ‘легені в людини’ (P1) i J. Horoszczak: *ключы* ‘płuca’ (H).

• Zapewne chodzi o postać **плючы*, z zamianą nagłosowej spółgłoski, por. *plucz*, l. poj. *pluczo* ‘płuca’, *pluca* (R), *плюча* ‘Lungen’ z odniesiem do czes. *plíce*, pol. *płuca* (WU), *пл’уца* ‘легені’ (Horb), *плюча* ‘легені’ (Čiž), *pluca* ‘płuca’ (Bar). Podobna zamiana nagłosowego *p-* w *k-* u Łemków: *kludek, klutyk* – *pludyk* ‘osa cívky *součást člunku tkalcovského stavu*’ (Šiš).

Кобан, кобаня, кобиця

Według danych J. Riegera najbardziej rozpowszechnionym spośród trzech wymienionych wariantów słowotwórczych jest *kobycia, kobicia* ‘pieniek do rąbania drzewa’ (R). Por. także: *кобиця* ‘нога лавки; купка ріща, хмизу (*рідж’а рубавуд’ на кобиця’і*)’ (Horb), *кобиця* ‘кусок дерева, довжиною 1 м, на якому колять дерева’ (B-H; AP), *kobica* ‘klada na štiepanie dreva’ (AH), *кобиця* ‘кусок деревини, що служить місцем для рубання дров’ (P1), *кобиця, пнячок* ‘pieniek do rąbania drewna’ (H), *кобиця* ‘дерев’яна колода, на якій рубають дрова’ (T), *ковбуса* ‘špalek na štípaní dříví’ (Šiš). Znacznie rzadziej spotykane są dwa pozostałe warianty, które odnotował jedynie P. Pyrtej, por. *кобан* ‘рівно зрізана деревина з двох сторін, на якій можна що-небудь тесати’, *кобаня* ‘козел – пристрій, на якому роблять колеса’ (P1; P).

W gwarach ukraińskich znajdujemy liczne egzemplifikacje wymienionych formacji, por. bojk. *ковбан* ‘колода для рубання дров’, ‘кусок дерева, обрубок, який підкладають під ніжки ліжка, скриню’, *ковбиця* 1. ‘колода для рубання дров’. 2. ‘колода під ковадло’. 3. ‘сувій біленого полотна’ (O), hus. *ковбан* // *ковбок* ‘відрізаний кусок дерева; колода; пеньок, на якому рубають дрова’ (HH), *kowban* // *kiban* ‘pieniek, usinek do rąbania na nim drzewa’, *kowbok* ‘kloc ok. 6 m długi, ucięty grubszy koniec pnia świerkowego’ (J), buk. *ковбан* ‘зруб. до ковбок’, *ковбок, кобок* 1. ‘колода, чурбан’. 2. ‘пень’. 3. *жарт., перен.* ‘товстун’ (SBH), naddniestrz. *кобан, ковбан, кубан* ‘колода, на якій рубають дрова’, *ковбице* 1. ‘ніжка лави, ослана’. 2. ‘колода, на якій рубають дрова’. 3. ‘дерев’яна підставка для ковадла’ (S). ESUM (II: 479–480) pod hasłem *ковбан* ‘колода, на якій рубають дрова; короткий товстий оцупок дерева замість табурета; колода, чурбак, пень’ wymienia szereg in-

nych formacji dialektalnych, por. *ковбик* ‘чурбак, колодочка (дерев’яна)’, *ковбиця* ‘колода, на якій рубають дрова; підпора, стояк (глиняний) для лави’, *ковбок* ‘товстиша частина дерева, відрізана від вершини; пень; колода, чурбак’, *ковбон* ‘колода, чурбак’ (zob. także: Hrinč II: 260–261; WTSSUM: 437).

Pol. *kowbica* ‘podpora wkopana w ziemię dla osadzenia ławki’ prawdopodobnie z ukraińskiego (SW II: 508).

• ESUM (II: 480) wskazuje na związek z ukr. i ros. *колобок* ‘невеликий круглий хлібець’, wszakże pod hasłem *колобок* czytamy, że to zbliżenie ma charakter wtórny (ibid.: 515–516). Wszystkie trzy warianty zapewne należy odnieść do prasłowiańszczyzny, por. **kǫlbanъ* / **kǫlban’a*, **kǫlbica* ‘pień, kłoda do rąbania drew’ < **kǫlbati*, **kǫlbъ* ‘coś wypukłego, napchanego, kłębiastego’ (ESSJ XIII: 178, 180–182; SEBor: 229). Da się być może sprowadzić do pierwiastka **(s)kelb-* / **(s)kolb-* ‘ciąć, rąbać’ (ESSJ XIII: 178, 180–182).

Ковырдати

W tej postaci znajdujemy wyłącznie u J. Horoszczaka: *ковырдати* ‘przewracać bezceremonialnie z boku na bok’ (H).

Możliwe, że należy rozpatrywać razem z ukr. dial. *кувирдь* ‘беркиць’, ros. dial. *кувырдатся* ‘перекидаться’, *кувырдать* ‘кидати палицю’ (ESUM III: 121), *кувырдатся* ‘кувыркаться’, *кувырдыши*, *-дышки* mn. i nar. ‘кувырок, кувырком перекувырышки’ (Dahl II: 211), *кувердать* ‘трясти, двигать’ (Vasmer II: 397).

• ESUM (III: 121) traktuje ukr. dial. *кувирдь* jako zapożyczenie z języka rosyjskiego. Wyróżnia prefiks *ку-* oraz tematyczne *-вырдать*, zestawiane z sch. *врдати* ‘уклоняться, избегать’ (zob. Vasmer II: 398). ESSJ (XIII: 142) wyłącznie na podstawie rosyjskich danych dialektalnych rekonstruuje ps. czasownik **kivǫrtati sę* ‘przewracać się, koziołkować’ (**ku-* + **vǫrt-*), odsyłając do **kovǫrtati* / **kovǫrtěti* ‘dłubać; wiercić’ (ESSJ XII: 18), co odpowiada ukr. dial. *ковертати* ‘направляти, керувати, правити, повертати’ (ESUM II: 483).

Конда, кондя

Wyraz dobrze udokumentowany w leksykografii łemkowskiej, por. *кон’т’оў, -ова* ‘жіноча фризюра: гудз з волосся’ (Horb), *кондя* ‘завинуті в круг волосся на голові жінки’ (B-H; AP), *контя* ‘заплетена і закручена на голові коса в заміжньої жінки’ (P₁; P), *конда, кондя* ‘rodzaj uczesania (kok) lub brzydka budowa głowy z wystającą potylicą’ (H), *konťa* ‘ženský účes z vrkočov stočených na zátylku’ (AH), *konťa* ‘drdol, uzal z vlasů vázaný v týle – tradiční účes vdané ženy’ (Šiš), u Rusinów Wojwodiny *контя* ‘чепець, зад голови’ (Hn).

Обесны в гварач закарпачкых, пор. *конт'а*, *конт'*, *лонт'* 'заложенная коса (у женщин)' (Łyzanec': 604), *конті* 'шиньйон' (Sab). ESUM (II: 556) przytacza w postaci *конті* (мн.) 'вузол волосся в угорських жінок'. Bardzo żywotny w gwarach słowackich: *kont* (*koňt*, *chont*) 'ženský účes z vrkoča stočeného na zátylku do uzla; drdol'; *konťa* (*koňťa*, *konča*) 'ženský účes z vrkočov stočených na zátylku' (SSN I: 816).

- Z węg. *konty* 'kok'.

Копырдати ся

Czasownik ten występuje w dwóch wariantach fonetycznych: *копырдатис'а* 'копор-сатися, неспокійно лежати (дитина)' (Horb), *копырдати ся* žart. 'przewracać się' (H), *копырдутися* 'перекинутися, впасти від удару' (T), *скопырdaty sja* expr. 'privešť na svet nemanželské dieťa' (AH) i *копыртатися* 'перевертатися, перекидатися' (P1), *копыртатися* 'беркицяти, перекидатися через голову; падати' (P). Poza tym należą tu także zapewne pochodne od czasownika (z wtórnym znaczeniem seksualnym): *копырnak* (*копырnak*) 'nieślubne dziecko', *копырдан*, *копырниак*: *копырниак* 'ts.', *копырдaja* 'dziewczyna mająca nieślubne dziecko' (R), *копырдя* 'nieślubne dziecko', *копырдяр* 'ktoś z nieślubnego łóża' (H), *копырда* expr. 'żena mająca nemanželské dieťa' (AH) oraz inne formacje zawierające tenże pierwiastek: *нопыртаний* '„porąbany”, głupi i narwany' i być może *одпырцяти ся* žart. 'obronić się przed kimś natrętnym, spowodować „odczepienie się”' (H).

ESUM (II: 567) zalicza tu również ukr. dial. *копырснути* 'швидко впасти, полетіти сторч головою'.

Odpowiedni materiał gwar polskich zaskakuje obfitością i różnorodnością, por. chociażby *копыртаць*, *копыртнаць* 'umrzeć, wyciągnąć kopyta', *копertaць* 'kręcić, przewracać, rzucać', *копыртаць ся*, *копertaць ся* 'kręcić się, przewracać się, wywracać koziołki, rzucać się, pluskać się', *копертки*, *копыртки* 'kozyłki', *коперліць ся*, *копырліць ся* 1. 'być niespokojnym'. 2. 'żenić się', *копердак*, *копырдак* 'kobieta brzydka a lubiąca się stroić, czupiradło, koczokodan, straszycło' (SW III: 465–466), *копыртнаць ся* 'przewrócić się, fiknąć koziołka' (MSGP: 110). Por. też podkrakowskie (Bronowice Wielkie) przezwisko *Skopyrda* (z autopsji). A. Brückner widzi tu związek etymologiczny z ludową (myśliwską) nazwą zającą, por. *копера*, *копыра* 'zając' (SEBr: 255). Bez prefiksального *ko-*: *перда*, *пырда* 1. 'świnia'. 2. 'przezwisko dziewczuchy', *пердаць*, *пertaць* 'biegać drobnym krokiem, dreptać', *пертнаць*, *пыртнаць* 'trącić, szturchnąć', *пертек* 1. 'człowiek drobno chodzący'. 2. 'człowiek drobny' (SW IV: 113, 119; SW V: 449), *попырцiany* 'zawsze prędkie' (SW IV: 694), *попыртаны* 'roztrzepany, prędkie i chaotyczny' (MSGP: 208), *пыртаць* 'popychać, trącać' (ibid.: 234), *пыртек* 'mały drobny chłopiec' (z autopsji), także nazwisko *Пыртек*. Podobną sytuację obserwujemy w gwarach słowackich, por. *копрдаť са* expr. 'váľať sa, povalovať sa', *копрд* 'kotrmelec', *копрданец*

i *koprdenec* ‘kotrmelec’, *kopřcať sa* ‘gúlať sa, robiť kotrmelec’. 2. expr. ‘hynúť, ka-pať’, *kopřckať sa* expr. ‘gúlať sa, válať sa, robiť kotrmelec’, *kopřlať sa* expr. ‘mrviť sa, prevažovať sa (o dieťaťi v perinke)’ (SSN I: 824–825), *kopirdan* ‘nemanželské dieťa’ (ibid.: 823), *kopirdan*, *koperdan*, *kopirdaňec*, *kopirdant* ‘ts.’ (Buffa: 131), por. także slc. dial. *kobřcať sa*, *kobřňať sa* 1. expr. ‘kývať sa z boka na bok’. 2. expr. ‘potkýnať sa’. 3. expr. ‘válať sa, gúlať sa’ (ibid.: 792), czes. *kobřtať* ekspr. ‘potykać się’ (SCP: 232), *škobřtat* pot. ekspr. ‘kuštykać, kusztykać, potykać się’ (ibid.: 779; Machek: 264).

- Nie do końca jasne. Prawdopodobnie składa się z prefiksu *ko-* (**ko-*) i tematu ps. czasownika **přrtati* ‘pchać, popychać’ (por. pol. dial. *pertać*, *pyřtać* ‘ts.’) (SESł II: 458–459; ESUM II: 567; Králik: 289). Próby A. Bańkowskiego kojarzenia z pol. dial. *pyř(s)tać* = **parstać* ‘szturchać palcem’ od stpol. *parst* ‘palec’ całkiem chybione (SEBań II: 531).

Коцюрба

Powyzszy fitonim udokumentował już I. Werchratski, por. *коцюрба*, *кочурбина*, *кочурба* ‘Traubenkirsche, Ahlkirsche, Prunus padus’ (W), *коцьїрба*, *коцьїрбина* ‘Traubenkirsche, Prunus padus, котерба’ (WU), a po nim inni: *kocirba* i *kocierbina* ‘czeremcha’, *kociurba*, *kociurubka*, *kucuryba* itp. (R), *коцьїрба* ‘черемха’ (P1), *кочербина* ‘czeremcha’ (H).

W słowniku B. Hrinchenki przytoczono wyłącznie za I. Werchratskim: *коцюрба* ‘черемуха, Prunus padus’ (Hrincz II: 295). S. Makowiecki w większości także oparł się na I. Werchratskim, por. *kocirba*, *kocirbyna*, *kocurba*, *kočurba*, *kočurbyna* ‘Prunus padus’ (Makowiecki: 300; ESUM III: 65). W licznych wariantach nazwa ta występuje w gwarach polskich, np. *kocierba*, *kocirba*, *kociurba*, *korciurka*, *kurcipka*, *kocierzba*, *kucipka* ‘Prunus padus a. Cerasus padus’ (SW II: 387), *kocierba*, *korcipa* ‘czeremcha’ Мр, *kurcipa*, *purcipa* ‘ts.’ Мр pn (MSGP: 106, 119), a także słowackich, np. *kotrbin* (*kocierbina*) ‘kert trpky, bot. čremcha (Padus)’, *kotrřbka* (*kocerpka*, *kocierpka*) ‘plod trpky’ (SSN I: 847).

- ESUM (III: 65) traktuje jako polonizm w ukr. znane już w stpol. w dwóch wariantach: *kocirpka* // *pocirpka* (1472) ‘jagoda czeremchy’. A. Bańkowski proponuje jako punkt wyjścia *po-cirzпка* (*jagoda*) ‘jagoda trochę cierpka’ w opozycji do bardziej cierpkich jagód tarniny lub dzikiej porzeczki (SEBań I: 742). (O późniejszym zastąpieniu prefiksu *po-* przez *ko-* zob. ibid.: 733).

Кракоч

Widnieje tylko w łemkowskich słownikach I. Werchratskiego, por. *кракоч* ‘Küchenschabe, Periplaneta orientalis’ (W), *кракоч* ‘ts.’ (WU), co powtarza J. Horoszczak: *кракоч* ‘karaluch’ (H).

B. Hrinchenko zamieszcza *кракоч* ‘таракан, Periplaneta orientalis’ za I. Werchratskim (Hrincz II: 298). Podobnie ESUM (III: 73).

• ESUM uważa za niejasne. Być może należy wiązać z buk. *крак* ‘głka’, *краканка* ‘ts.’, *краканатий*, *краканастий* 1. ‘гіллястий’. 2. ‘кривоногий’. 3. ‘довгоногий’, *кракани* ‘пристрій для пиляння дров, козли’, *кракатий* ‘гіллястий’ (SBH), co przejęto z języka rumuńskiego, por. rum. *crac* ‘gałąź’, ale też ‘podudzie; nogawka, nogawica’, *crăcă* ‘gałąź, konar’, *crăcăn*, *crăcănă* ‘widlasta, rosochata gałąź, widły’ (WSRP: 192–193). W rum. z bułg. *крак* ‘noga’ (ESUM III: 73). Nazwa owada może być związana z długimi czułkami przypominającymi rozwidloną gałąź lub też z długimi, rozkraczonymi nogami. Niejasne wszakże końcowe *-oč*.

Кужівка

Wyraz dobrze poświadczony na terenie łemkowszczyzny, *кожилка* ‘припоясова кушка тримати брусок до коси’ (Horb), *кузівка*, *кузувка* ‘pochewka na osełkę do ostrzenia kosy (i na wodę)’, *козувка*, *козувка*, *кузка* ‘ts.’ (R), *куживка* ‘футляр, куди клали камінець (дурбак) для гостріння коси’ (B-H; AP), *козівка* (*кузівка*) ‘металевий або дерев’яний футляр для бруска, який носят з водою на поясі при косінні трави або зернових’, *куживка*, *куживка* ‘дерев’яна або металева коробочка для води, камінного бруска, причіплена до пояса; служить при косінні’ (P1), *куживка*, *куживка*, *коживка*, *козівка* ‘металевий або дерев’яний футляр, наповнений водою, в якому носять брусок для клепання коси’ (P), *куживка*, *куживка*, *кузівка* ‘pojemnik na osełkę, najczęściej z rogu bydłowego, czasem z blachy’ (H), *куживка* ‘футляр (найчастіше з рога), у якому косарі носять брусок з водою’ (T), *кузілка* ‘pouzdro na brousek *zavěšéne v pase*’ (Šiš).

ESUM (III: 125) uwzględnia ukr. dial. *кужилка* ‘посудина, в яку косарі вкладають мантачку’, a także *козівка* ‘чашка, миска; початок кукурудзи’ (ESUM II: 500). Por. też śl. dial. *кузілка* ‘oselník’ (Buffa: 144).

• ESUM (III: 125) odsyła do synonimicznego *кушка* ‘ts.’, które nie posiada jednolitej etymologii (por. *ibid.*: 170; SEBań I: 863). Postać *козівка* zdaje się wskazywać na związek z *коза* (z uwagi na to, że początkowo kosiarze używali do wymienionego celu rogów zwierząt domowych), por. także pol. dial. *kówka* (obok *kószka*, *kuszka*) ‘schówek drewniany na osełkę, zatykany za pas kosiarza; małe naczynie do wody, potrzebnej kosiarzowi przy ostrzeniu kosy’ (SW II: 519) oraz *kózaj* ‘drewniana pochewka na osełkę’ (SGM I: 148). Por. także komentarz znaczeniowy do huc. *kuszka* ‘kówka, naczynie na osełkę do kosy’ (J).

Курділь

Dokładną charakterystykę wyrazu znajdujemy w słowniku I. Werchratskiego: *курдель, лем з воды курдель* ‘По думці люда, хробак, що споводує у худобы хороту звану також „курдель”’, *курділь, курдвіль зальчиту* (W). Rozwinał ją J. Horoszczak: *курділь, курдель* ‘według dawnych wierzeń cieniutki biały robaczek, znajdujący się w wodzie, który podobnie „właził w język”, gdy się piło wprost z potoku – powodując opuchliznę języka. Ponoć można go było „zaczytać”, znając tajemne formułki. Według niektórych wierzeń, zjadał język’ (H). W innych źródłach skromnie, por. *курдел* ‘кордюк, чиряк на язиці в товару’ (Horb), *kurdil* ‘kurdziel’ (Fal), *курділь* ‘черв’ячок, який викликає хворобу язика у тварин (з’їдає язика)’ (B-H; AP). Zupewnie со innego: *курдель, курділь* ‘курдюк; жирове відкладення біля хвоста у деяких порід овець’ (P1; P), *kurdil* ‘narośl tłuszczu koło nasady ogona u pewnych gatunków owiec’ (Bar), chociaż zdarza się, że lud mieszał nazwy obu przypadłości, por. np. buk. *курдюк* ‘хвороба язика коней’ (SBH).

Dobrze poświadczone na gruncie języka polskiego, por. *kurdziel*, daw. *kurdziel, kurdziej, gurdziel, kurdwiel*, rzad. *gurdwiel* wet. ‘nazwa ludowa wrzodu lub obrzmienia pod językiem u zwierząt wskutek urazu ciała obcych’ (SW II: 641), *kurdziel* ‘choroba bydła i koni: wrzód na języku’ (MSGP: 119), znany też gwarom słowackim, por. *kurdel* (*kurdial*) ‘choroba jazyka hovädzieho dobytka al. koní’ (SSN I: 911), i językowi czeskiemu, por. *kurděj, kurděje* med. ‘szkorbut, gnilec’ (Machek: 308; SCP: 274).

• Według ESSJ (XIII: 119–120) opiera się na ps. **kurějъ* ‘kura o cechach kogu-ta, kura hermafrodyta’, co pochodne od **kurъ* ‘kogut’, **kura* ‘kura’, wzbogacone o wstawne ekspresywne *-d-*. Co do znaczenia, por. pol. *kurzajka* ‘rodzaj brodawki’, dial. *kurza dupa* ‘twarda, guzowata narośl skórna; brodawka’ (MSGP: 120). Propozycja A. Bańkowskiego dopatrywania się tu złożenia *kur(o)dzial* raczej nieprawdopodobna (SEBań I: 858).

Skróty

bojk. – bojkowski; brus. – białoruski; buk. – bukowiński; bułg. – bułgarski; czes. – czeski; dial. – dialektalny; huc. – huculski; lit. – litewski; łemk. – łemkowski; mor. – morawski; naddniestrz. – naddniestrzański; niem. – niemiecki; pol. – polski; ps. – prasłowiański; ros. – rosyjski; rum. – rumuński; rzad. – rzadki; sch. – serbsko-chorwacki; scs. – staro-cerkiewno-słowiański; ślc. – słowacki; słoń. – słoweński; stpol. – staropolski; tur. – turecki; ukr. – ukraiński; wet. – weterynaryjny; węg. – węgierski; zakarp. – środkowozakarpacki

Literatura

- AH: A. Hnát, *Krátky rusínsky slovník*, Trebišov 2003.
- AP: A. Pavlešin, *Mali rječnik lemkiwskog govora ukrajinskog jezika*, Zagreb 2007.
- BAR: J.A. Rieger, *Mały słownik lemkiwskiej wsi Bartne*, Warszawa 2016.
- B-H: A. Bigunák, O. Gojsak, *Lemkiw's'kij slovníček*, Ternopil' 1997.
- BR: R. Bronikowska, *Dawne słownictwo zachodniolemkiwskiej gwary Szczawnika koło Krynicy*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Lemkiw-szczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 17–64.
- BUFFA: F. Buffa, *Slovník šarišských nářečí*, Prešov 2004.
- ČÍŽ: M. Čížmarová, *Nářečový slovník Rusínov-Ukrajincov Slovenska*, t. I, Prešov 2013.
- DAHL: V. Dal', *Tolkovij slovar' žiwogo velikoruskogo ázyka*, t. I–IV, Moskwa 1978–1980.
- ESBM: V.U. Martynaŭ (red.), *Ėtymalagičny sloŭnik belaruskaj movy*, t. 1–, Minsk 1978–.
- ESSJ: O.N. Trubačev (red.), *Ėtimologičeskij slovar' slavânskikh ázykov. Praslavânskij leksičeskij fond*, t. 1–, Moskwa 1974–.
- ESUM: O. Mel'ničuk (red.), *Ėtimologičnij slovník ukraińs'koï movi*, t. 1–6, Kiïv 1982–2012.
- FAL: J. Falkowski, B. Pasznyicki, *Na pogranczu lemkiwsko-bojkiwskim. Zarys etnograficzny*, Lwów 1935.
- H: J. Horoszczak, *Słownik lemkiwsko-polski, polsko-lemkiwski*, Warszawa 2004.
- HH: Á. Zakrevs'ka (red.), *Gucul's'ki govírki. Korotkij slovník*, L'viv 1997.
- HN: V. Gnatúk, *Slovar'c' menše zrozumilih viraziv*, [w:] idem, *Etnografični materialy z Ugors'koï Rusi*, t. VI, „Etnografičnij zbirnik”, t. 30, L'viv 1911, s. 335–350.
- HORB: O. Gorbač, *Pivdennolemkiw's'ka govírka j diálektnij slovník sela Krasnij Brid bl. Me-džilaborec' (Prášivšina)*, Múnhen 1973.
- HRINCZ: B. Grinčenko (red.), *Slovar' ukraińs'koï movi*, t. I–IV, Kiïv 1907–1909.
- J: J. Janów, *Słownik huculski*, oprac. i przygot. do druku J. Rieger, Kraków 2001.
- KÁLAL: K. Kálal, M. Kálal, *Slovenský slovník z literatúry aj nářečí. Slovensko-český diferen-ciálny*, Banská Bystrica 1923.
- KRÁLÍK: L. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny*, Bratislava 2015.
- KSSJ: *Krátky slovník slovenského jazyka*, Bratislava 1989.
- ŁYZANEC': P. Łyzanec', *Vengerskie zaimstvovaniâ v ukraińskich govorah Zakarpat'â. Venger-sko-ukraińskie mež"ázykovye svâzi*, Budapešt 1976.
- MACHEK: V. Machek, *Ėtymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968.
- MAKOWIECKI: S. Makowiecki, *Słownik botaniczny łacińsko-maloruski*, Kraków 1936.
- MSGP: J. Wronicz (red.), *Mały słownik gwar polskich*, Kraków 2010.
- O: M. Oniškevič, *Slovník bojkiw's'kih govírok*, t. 1–2, Kiïv 1984.
- P: P. Pirtej, *Korotkij slovník lemkiw's'kih govírok, ĭvano-Frankiv's'k* 2004.
- PI: P. Pirtej, *Slovník lemkiw's'koï govírki. Materialy dlâ slovníka*, Legnica 2001.
- PAN: S. Panc'o, N. Lisnák, *Slovník priketnikovogo leksikonu lemkiw's'kih govírok*, Ternopil' 2015.
- PR: M. Prijmak, *Lemkiw's'kij slovníček (Dokincennâ)*, „Ridna mova” cz. 11, 1934, s. 495–496.
- R: J. Rieger, *Słownictwo i nazewnictwo lemkiwskie*, Warszawa 1995.
- S: G. Šilo, *Naddnistrâns'kij reğional'nij slovník*, L'viv – N' ŭ-Jork 2008.
- SAB: ĭ. Sabadoš, *Slovník zakarpats'koï govírki sela Sokirnicâ Husts'kogo r-nu*, Užgorod 2008.
- SBH: N. Gujvanúk (red.), *Slovník bukovins'kih govírok*, Černivci 2005.
- SCP: J. Siatkowski, M. Basaj, *Słownik czesko-polski*, wyd. IV, Warszawa 2010.

- SEBAŃ: A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa 2000.
- SEBOR: W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- SEBR: A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- SEŚ: F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I–V, Kraków 1952–1982.
- SGM: J. Wronicz (red.), *Słownik gwar małopolskich*, t. I–II, Kraków 2016–2017.
- ŠIŠ: R. Šiškova, *Areálová studie slovní zásoby rusínských nářečí východního Slovenska. Diferenční slovník*, Praha 2009.
- SMOCZYŃSKI: W. Smoczyński, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno 2007.
- SON: V. Lésnova, *Slovník očinnih nomeniv ľudini v ukráíns'kih dialektah*, Lugans'k 2013.
- SP: F. Sławski (red.), *Słownik prasłowiański*, t. I–VIII, Wrocław 1974–2001.
- SSN: I. Ripka (red.), *Slovník slovenských nářečí*, t. I–, Bratislava 1994–.
- SW: J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiecki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
- T: Ê. Turčín, *Slovník sela Tilič na Lemkivšini*, L'viv 2011.
- TSBM: K.K. Krapiva (red.), *Tlumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy*, t. 1–5, Minsk 1977–1984.
- VASMER: M. Fasmer, *Ètimologičeskij slovar' ruskogo ázyka*, t. I–IV, Moskva 1986–1987.
- W: Ì. Verhratskij, *Pro govor galickih lemkiw*, L'viv 1902.
- WD: Ì. Verhratskij, *Pro govor dolivskij*, L'viv 1900.
- WSRP: H. Mirska-Lasota, J. Porawska, *Wielki słownik rumuńsko-polski*, Kraków 2009.
- WTSSUM: V. Busel (red.), *Velikij tlumačnij slovník sučasnoï ukráíns'koï movi*, Kiiw – Īrpin' 2001.
- WU: Ì. Verhratskij, *Znadobi dlâ piznanâ ugorsko-ruskih govoriv*, L'viv 1901.

Lemko Etymologies. Part IV

Summary

The present paper is the fourth part in the *Lemko etymologies* series; analysed in it are words beginning with letter K: *кавеніти, кавери, кадивай (кадиваль), карати ся, каренчыти, каслик, кепешыти ся, кіннина, кырмак, кырнак, кыртавай, кыявчати, клапец, клаптош, клеветати, ключы, кобан (кобаня, кобиця), ковырдати, конда (кондя), копырдати ся, коцюрба, кракоч, ку-жівка, курділь*. Authors attempt to establish the origin of those words, taking into account data from etymological, historical, and dialectal dictionaries of Slavic languages and dialects, as well as from the neighbouring non-Slavic languages, thereby outlining a broad comparative background. They propose additions and corrections to previous etymological findings regarding some of the discussed words.